

AIVOPESU

Vaikuttamisen mekanismit pakosta suostutteluun

Sami ja Heini Minkkinen

Aivopesu

Vaikuttamisen mekanismit pakosta suostutteluun

Sami ja Heini Minkkinen · Soini · 2026

Aivopesu

Todennetut menetelmät, joilla ihmismieleen vaikutetaan: hypnoositutkimuksesta paljastuneisiin kokeisiin.

© 2026 Sami ja Heini Minkkinen · Soini. Kaikki oikeudet pidätetään.
Julkaistu sähköisesti.

Painos 1 · ISBN 000-000-00-0000-0 · Digitaalinen painos

Muut kirjamme

Meiltä on ilmestynyt myös seuraavat teokset. E-kirjat ja äänikirjat löytyvät osoitteesta yirah.fi/kirjat.

Joukkovaikuttamisen keinot

Näin massoja hallitaan: vaikuttamisen keinot ja niiden jäljet suomalaisessa ja kansainvälisessä mediassa. Tämän kirjan sisarteos.

Totuus hypnoosista

Laaja teos, joka avaa hypnoosin, uushenkisyyden ja yhteiskunnan mekanismit sisältä päin. Tämän kirjan lähtökohta.

Totuus hengellisestä sodankäynnistä

Neljätoista lukua opetusta hengellisestä sodankäynnistä, joka tuo aiheeseen ymmärrystä ja rauhaa.

New Age Ensyklopedia

Kattavin suomenkielinen teos uushenkisyydestä: New Age -liikkeen historia, opetukset ja vaikutukset lähes tuhannessa luvussa.

Raamatun ristiinviittaukset 365 päivälle

Vuoden mittainen matka Raamatun jakeissa: jokaiselle päivälle yksi jae, sen kaksitoista tärkeintä ristiinviittausta ja niitä avaava lyhyt opetus.

Kotikoulu

Koti ja koulu yhdessä oppimisen oikeuden puolella: opas kotiopetukseen vanhemmille, opettajille ja päättäjille.

yirah.fi/kirjat

Tämä kirja on omistettu
Jeesukselle Kristukselle.

*Sillä hänestä ja hänen kauttansa ja häneen on kaikki; hänelle
kunnia iankaikkisesti!*

Room. 11:36

Lukijalle

Mieleen voidaan vaikuttaa. Tämä on dokumentoitu tosiasia, jolla on nimet, päivämäärät ja avatut arkistot. Silti sana, jolla tästä vaikuttamisesta useimmiten puhutaan, kantaa mukanaan kuvaa, jonka fiktio on meille valmiiksi piirtänyt. Mielessä häilyy nukkuva agentti, joka herää käskysanaan, tekee tekonsa ja unohtaa sen samassa hetkessä. Kuva on vetävä mutta väärä. Se on ollut väärä alusta saakka, sillä sana keksittiin ennen kuin kukaan oli näyttänyt tutkimuksella, mitä sen pitäisi kuvata. Sen loi toimittaja vuonna 1950 kylmän sodan tarpeeseen, käännöksenä arkisesta kiinankielisestä ilmauksesta. Jo syntyessään se kasvatti kohteensa suuremmaksi kuin todellisuus kantoi.

Tästä yhdestä havainnosta on hyvä lähteä liikkeelle, sillä se paljastaa koko kentän. Mieleen vaikuttamisesta puhutaan tavallisesti kahdella tavalla, jotka molemmat johtavat harhaan. Ensimmäinen on naiivi sivuutus: aivopesua ei muka ole olemassa, on vain heikkoja ihmisiä, huonoja valintoja ja jälkikäteen keksittyjä selityksiä. Toinen on salaliittopaniikki: näkymätön käsi ohjaa kaikkea, eikä yksikään meistä ole enää oman mielensä isäntä. Kumpikin asenne tuntuu kantajastaan valveutuneelta. Kumpikin on silti tapa olla katsomatta. Edellinen kieltäytyy näkemästä, mitä arkistoissa on. Jälkimmäinen kieltäytyy erottamasta todistettua pelkästä pelosta.

Tämä kirja kulkee näiden kahden harhan välistä. Sen kompassi on yksinkertainen ja koko matkan sama: erotetaan dokumentoitu tulkitusta. Se mikä on kirjattu, näytetään kirjattuna. Se mikä jää arvaukseksi, jätetään arvauksen asteelle. Tällä erottelulla on seuraus, joka yllättää lukijan, sillä juuri se rauhoittaa. Aivopesu osoittautuu todelliseksi menetelmänä mutta valheeksi taikuutena. MK-Ultra ei ole elokuvan keksintöä vaan senaatin kuulemisissa avattua, osin tahallaan tuhottua arkistoa. Stasin hiljainen hajottamismenetelmä on kirjattu omaan ohjesääntöönsä. Korean sotavankien pakotetut tunnustukset ovat asiakirjoja. Mikään näistä ei ole fiktion kaikkivoipaa mielenhallintaa. Jokainen niistä on silti tarpeeksi raskasta sellaisenaan.

Mieli, jota lainataan

Pelottavinta tässä kentässä ei ole se, että joku keksisi taikatempun mielen avaamiseksi. Pelottavinta on, ettei mitään tempua tarvita. Kirjan läpi kulkee muistisääntö, jonka tekijä on poiminut omasta työstään: huomio, tunne, horjutus ja toisto. Englanniksi ne muodostavat sanan F.E.A.R., pelko, joka on aivopesun perustunne. Nämä neljä eivät ole salaisen veljeskunnan tekniikoita. Ne ovat mielen jokapäiväistä, tervettä työtä. Huomio kapenee itsestään, sillä muuten hukkuisimme aistitulvaan. Pelko oikaisee harkinnan ohi, sillä joskus on ehdittävä väistää ennen kuin ehtii ajatella. Väsynyt mieli tarttuu ensimmäiseen tarjottuun kiinnekohtaan, sillä jostakin on saatava tukea. Toistettu väite alkaa tuntua todelta, sillä tutuus on mielelle nopeuden merkki.

Vaikuttaja ei taistele näitä taipumuksia vastaan. Hän lainaa niitä. Hän ei asenna mieleen mitään uutta, vaan kääntää mielen oman koneiston hetkeksi itseään vastaan. Tästä syntyy kentän kiusallisista totuus. Meihin ei vaikuteta luontoamme vastaan, vaan luontomme kautta. Juuri siksi kaikkivoipa ohjelmoija on lohdullisempi ajatus kuin todellisuus. Ohjelmoija sijoittaisi vaaran ulkopuolellemme, kytkimeen jonka joku toinen painaa. Todellisuus sijoittaa sen lähemmäs, niihin samoihin kykyihin, joilla ajattelemme, rakastamme ja pidämme itseämme hengissä.

Tähän liittyy kirjan kantava oivallus, jonka se toistaa luku luvulta yhä uudessa valossa. Mekanismi tuottaa saman kokemuksen riippumatta siitä, onko sen takana todellinen juoni vai pelkkä yhteensattuma. Seurattu ja vainottu ihminen kuvaa oloaan samoin sanoin kuin se, joka kuvittelee tulleensa seuratuksi. Heidän kertomuksensa kuulostavat identtisiltä, ja tästä syntyy pakkovakuuttamisen julmin ansa. Mitä innokkaammin tosi kohde todistaa kokemansa, sitä hullummalta hän kuulostaa. Into näyttää samalta oli sen takana totuus tai harha.

Yksi asia erottaa nämä kaksi toisistaan, eikä se ole tunteen voimakkuus: Se on dokumentaatio. Tämä on nöyryyttävä havainto, sillä se riisuu meiltä oikeuden vedota omaan varmuuteemme todisteena. Sama havainto on myös vapauttava, sillä se antaa käteen kysymyksen, joka kantaa silloinkin kun tunne pettää. Älä kysy vain, kuinka vahvalta tämä tuntuu. Kysy, millä dokumentilla tämä on näytettävissä kokemuksen ulkopuolelta.

Tästä avautuu myös se erityinen näkökulma, josta kirja on kirjoitettu. Tekijä on viettänyt työvuotensa siellä, missä huomio, suggestio ja kieli kohtaavat. Hän on istunut vastaanotolla tuhansia kertoja sen ammatin äärellä, joka käyttää juuri näitä mielen taipumuksia, mutta käyttää niitä ovi auki. Tämä kokemus ei tee hänestä kirjan sankaria. Se tekee hänestä todistajan, joka tuntee menetelmät sisältä ja osaa sanoa, mitä suggestio todella voi ja mitä se ei voi. Sisältä nähtynä selviää muun muassa se, mitä fiktio kiistää. Suggestiolla on lattia. Ihminen säilyttää kyvyn kieltäytyä siitä, mikä on syvästi hänen arvojaan vastaan. Sanoilla ei tehdä kehtään tahdottomaksi koneeksi. Hypnoosin todellinen turva on avoin ovi, sillä kohde voi nousta ja lähteä koska tahansa, ja juuri tuo mahdollisuus tekee tilasta vaarattoman. Saman havainnon kääntöpuoli on kuitenkin terävä. Sulje ovi, poista kohteelta tieto siitä että hän voi lähteä, riistä häneltä aika ja varmuus, niin sama hellä menetelmä muuttuu pakoksi. Ero ei ole tekniikassa. Ero on vapaudessa, joka kohteelle jätetään tai jolta se viedään.

Mitä näkeminen antaa ja mitä se ei anna

Tämän kirjan lupaus on hillitty mutta todellinen. Pelko elää tuntemattomassa. Nimetty mekanismi menettää osan otteestaan, sillä mystiikka oli osa sen voimaa. Lukija, joka oppii tunnistamaan neljä liikettä yhdessä, ei enää katso pakkoa lumottuna vaan lukee sitä kuin kielioppia. Sama ele, joka aluksi kirpaisee, alkaa vähitellen vapauttaa.

Rehellisyys vaatii sanomaan myös, mitä näkeminen ei anna. Se ei anna immuni-teettia, sillä vivut tehoavat senkin jälkeen kun ne tuntee. Se ei paranna sitä mitä jollekulle on jo tehty, sillä toipuminen on oma, hitaampi työnsä. Se ei ratkaise jokaista tapausta, sillä useimmat eivät koskaan saa dokumenttiaan: osa MK-Ultran papereista paloi, osa Stasin kansioista revittiin säkkeihin. Näkeminen ei myöskään ole uusi varmuus, jonka turvin saisi nähdä kuvion kaikkialla. Kaavan näkeminen joka paikassa on herkkäuskoisuutta nurin käännettynä, oma epäluulo todisteeksi korotettuna, ja se on edellistä ansaa vaarallisempi, koska se imartelee.

Mihin näkeminen sitten jättää lukijansa? Ei vakaumukseen vaan tarkkuuteen. Ei luottamukseen eikä epäluuloon, vaan tapaan kysyä. Tämä kenttä, josta ei tähän asti ole ollut suomeksi kirjoitettua kokonaisuutena, ei lopulta opeta pelkäämään

naapuria, valtiota tai konetta. Se opettaa pitämään kädessä kahta kysymystä yhden sijaan: kuka tästä hyötyisi ja millä dokumentilla se on näytettävissä. Pelolle on vastaus. Se ei ole usko eikä epäily, vaan kirjattu jälki, tarkistava kysymys ja se valinta, joka jää ihmiselle silloinkin kun häntä taivutetaan. Sen valinnan säilyttäminen on tämän kirjan varsinainen aihe. Sen näkeminen on lukijalle annettu lahja.

— *Sami ja Heini Minkkinen, 2026*

Luvut

OSA I **Mieli (ja myytti)**

01	Sana joka keksittiin	15
02	Manchurian-kandidaatti	26
03	Huomio	37
04	Tunne	47
05	Horjutus	59
06	Toisto	69
07	Lauma, auktoriteetti ja eristys	82

OSA II **Menetelmät**

08	Totalismin kahdeksan merkkiä	97
09	Sulatus, muutos, jähmetys	109
10	Pakon kaavio	122
11	Mielen murha	134
12	Ladattu kieli	145
13	Tunnustus ja suljettu maailma	155

OSA III **Ohjelmat ja laboratoriot**

14	Kun tiedustelu kiinnostui	167
15	MK-Ultra	178

16	Annos ilman lupaa	190
17	Psychic driving	203
18	Kuulustelun käsikirja	215
19	Käänteinen koulutus	228

OSA IV **Näkymätön käsi**

20	Hajota ja eristä	242
21	Neutralointi ilman pidätystä	254
22	Paljastumisen ansa	266
23	Lause joka olettaa	280
24	Koneen rakentama profiili	293
25	Vakooja taskussasi	304
26	Neutralisoinnin kaari	317

OSA V **Ympäristöt**

27	Ajatusreformi	329
28	Suljettu liike	340
29	Jonestown	351
30	Kuka päättää, oletko aivopesty	363
31	Vangin käännetty mieli	375

OSA VI **Hidas käsi**

32	Pitkä peli	388
33	Aktiivinen toimenpide	400

34	Loputon vieritys	413
35	Kasvava mieli	427
OSA VII Näkeminen		
36	Irti	443
37	Aivopesu oikeudessa	456
38	Kun arkisto avautuu	465
39	Näkemisen hinta ja lupaus	476
	Kirjallisuus ja lähteet	485

OSA I

MIELI (JA MYYTTI)

Ennen menetelmiä on ymmärrettävä, mitä aivopesu on, mitä fiktio on siitä valehdellut ja mihin mielen pysyviin piirteisiin se tarttuu. Neljä vipua muodostavat muistisäännön F.E.A.R.

Sana joka keksittiin

Mistä »aivopesu« tulee ja miksi sana itse on osa tarinaa

Aivopesun taktiikat pakottavat kiinalaiset kommunistipuolueen riveihin

– Otsikko, Miami Daily News, 24. syyskuuta 1950

Sana ennen ilmiötä

Syyskuun 24. päivänä 1950 Miami Daily News painoi otsikon, jonka yhtä sanaa englannin kielessä ei ollut aiemmin ollut. Lukija avasi lehden tavalliseen tapaan, silmäili Korean sodan uutisia ja kohtasi sanan, joka kuulosti samaan aikaan tieteelliseltä ja kammottavalta: *brain-washing*, aivojen pesu. Otsikko lupasi selittää, miksi tavalliset kiinalaiset liittyivät kommunistipuolueeseen. Ei siksi, että heitä olisi suostuteltu, painostettu tai pakotettu tavoilla, jotka ihminen tuntee, vaan siksi, että heidän aivonsa oli pesty. Sana teki yhden asian heti: se siirsi tapahtuman ihmisen kokemuksen piiristä jonnekin sen ulkopuolelle, salaperäisen tekniikan alueelle, jossa mieli on kuin likainen astia ja jossa joku toinen pitelee saippuaa.

Tästä sanasta on hyvä aloittaa, koska sana tuli ennen ilmiötä. Tarkemmin sanottuna sana tuli ennen kuin kukaan oli osoittanut, että otsikon lupaama ilmiö olisi olemassa siinä muodossa, jonka sana antoi ymmärtää. Suostuttelu oli vanha. Painostus oli vanha. Pakko, kuulustelu, uuvuttaminen ja pelolla taivuttaminen olivat yhtä vanhoja kuin vallankäyttö itse. Uutta oli nimi, joka niputti ne yhdeksi maagiselta kuulostavaksi voimaksi ja antoi ymmärtää, että kyseessä oli yksi yhtenäinen menetelmä, jolla ihmismieli voitiin tyhjentää ja täyttää uudelleen kuin lasi.

Nimeäminen ei ole koskaan neutraalia. Kun ilmiölle annetaan nimi, nimi alkaa ohjata sitä, mitä uskomme ilmiöstä. Se kertoo, mihin luokkaan asia kuuluu, mitä siitä saa ajatella ja mitä sen edessä pitää tuntea. »Aivopesu« kertoi kolme asiaa

yhdellä iskulla. Se kertoi, että vastapuolen vaikuttaminen oli teknistä, järjestelmällistä ja tieteellistä. Se kertoi, että se oli vastustamatonta, koska pestyä aivoa ei voi olla pesemättä. Se kertoi, että uhri oli viaton, koska astia ei vastaa siitä, mitä siihen kaadetaan. Kaikki kolme tunnetta seurasivat sanasta, eivät havainnosta. Niitä ei tarvinnut todistaa, koska sana sisälsi ne valmiina.

Tässä on jo nähtävissä koko kirjan teesi pienoiskoossa. Vaikuttaminen toimii harvoin niin näyttävästi kuin sen pelätään toimivan, mutta se toimii usein juuri siksi, että sitä pelätään väärin. Liioiteltu kuva tekee menetelmästä mystisen, ja mystinen menetelmä on tehokkaampi kuin paljas, koska sitä vastaan ei osaa puolustautua. Sanan tunteminen on siksi ensimmäinen tunnistuksen väline. Se, joka tietää, mistä »aivopesu« tulee, näkee heti, milloin sanaa käytetään selittämään liikaa. Sanaa ei tarvitse hylätä. Ilmiö on todellinen, ja kirja viettää lopun matkastaan sen dokumentoitujen muotojen parissa. Riittää, että erottaa kaksi asiaa, jotka sana sulauttaa yhteen: sen, mitä ihmismielelle todella tehdään, ja sen kuvan, jonka yksi sana antaa tekemisestä.

Kielen kyky ladata havainto etukäteen on jokaiselle suggestion kanssa työskennelleelle tuttua maastoa. Sana asetetaan ennen kokemusta, ja kokemus muotoutuu sanan mukaan. Jos kuulijalle kerrotaan ennen tapahtumaa, mitä hän tulee tuntemaan, hän tuntee usein juuri sen, koska sana on rakentanut odotuksen, jonka mieli sitten täyttää. »Aivopesu« teki saman kokonaisuudelle kulttuurille. Se asetti odotuksen, jonka mukaan vihollisen vaikuttaminen on rajatonta ja tieteellistä, ja sitten kaikki, mitä viholliselta nähtiin, luettiin tämän odotuksen läpi. Pakotettu valetunnustus näytti aivopesulta. Vangin uupunut myöntöväisyys näytti aivopesulta. Kotiin palaamatta jättäneen sotavangin valinta näytti aivopesulta. Sana ei kuvannut näitä, se selitti ne, ja selitys oli sitä vakuuttavampi, mitä vähemmän sitä jouduttiin perustelemaan.

Mies joka keksi sanan

Sanalla on tekijä, päivä ja tarkoitus, ja kaikki kolme kannattaa tuntea. Tekijä oli Edward Hunter (1902–1978), yhdysvaltalainen toimittaja, jonka nimi esiintyy »aivopesun« alkuperän kohdalla yhä uudelleen. Hunter johti sanan kiinan ilmauksesta *xǐnǎo* (洗脑), joka kirjaimellisesti tarkoittaa »pestä aivot«. Ilmaus puolestaan kaikui vanhempaa kiinalaista ajatusta *xǐxīn* (洗心), »puhdistaa sydän«, joka

oli moraalisen ja hengellisen itsehoidon kuva, ei kuulusteluhuoneen termi. Hunter otti arkisen, osin omaelämäkerrallisen kielikuvan, jolla kiinalaiset itse kuvaivat poliittista uudelleenkasvatusta, ja käänsi sen englanniksi sanasta sanaan. Käännös oli uskollinen ja samalla harhaanjohtava. Se säilytti sanat ja menetti mittakaavan. Kiinalaisessa käytössä kuva tarkoitti ajattelun korjaamista yhteisön normiin, raskasta ja painostavaa prosessia, mutta inhimillistä. Englanniksi käännettynä »aivojen pesu« kuulosti kirurgiselta toimenpiteeltä.

Vuonna 1951 Hunter laajensi otsikkonsa kirjaksi, jonka nimi ei jättänyt tulkinnan varaa.

DOKUMENTTI

Edward Hunter, *Brain-Washing in Red China: The Calculated Destruction of Men's Minds* (Vanguard Press, 1951)

Nimessä on jo koko myytti tiivistettynä. »Laskelmoitu«, *calculated*, lupaa että takana on suunnitelma, kaava, tiede. »Tuhoaminen«, *destruction*, lupaa että lopputulos on peruuttamaton, että mieli puretaan eikä vain taivuteta. Kirja keräsi yhteen pakolaisten ja entisten vankien kertomuksia Maon Kiinasta, järjestelmästä jota Robert Jay Lifton tutkisi kymmenen vuotta myöhemmin huomattavasti hillitymmin ja jonka me avaamme tämän kirjan myöhemmissä osissa. Hunterin aineisto oli osin aitoa. Kiinassa todella käytiin »ajattelun uudistuksen« istuntoja, ryhmäpainetta, itsekritiikkiä ja uudelleenkoulutusta. Hunterin tulkinta tästä aineistosta oli kuitenkin se, että kyseessä oli uudenlainen, lähes vastustamaton mielen muokkauksen teknologia. Aineisto ei kantanut tätä tulkintaa. Tulkinta kannatteli itse itseään, koska sana oli jo annettu ja sana lupasi juuri tällaisen ilmiön.

Tässä kohden on syytä katsoa tekijää itseään, koska se muuttaa sanan luonteen. Hunter ei ollut puolueeton kielitieteilijä eikä etäinen tarkkailija, joka olisi sattunut keksimään osuvan käännöksen. Hän oli psykologisen sodankäynnin ammattilainen. Toisen maailmansodan aikana hän palveli Yhdysvaltain strategisten palvelujen virastossa OSS:ssä, sodanajan tiedustelu- ja propagandakoneistossa, josta tuli myöhemmin CIA:n edeltäjä. Sodan jälkeen hän pysyi tiedustelun lähipiirissä ja työskenteli propagandan parissa. Sana »aivopesu« ei syntynyt akatee-

misen uteliaisuuden hedelmänä vaan kylmän sodan etulinjassa, ihmisen kynästä, jonka ammatti oli vaikuttaa siihen, mitä ihmiset uskovat vihollisesta.

Tämä ei tee sanasta valetta. Se tekee siitä ase. Sana palveli täsmällistä tarkoitusta hetkellä, jolloin sitä eniten tarvittiin. Korean sota oli alkanut kesäkuussa 1950, vain kuukausia ennen Miamin otsikkoa. Yhdysvallat oli juuri menettänyt Kiinan kommunisteille, Neuvostoliitto oli koestanut ydinpommin, ja länttä vaivasi pelko, ettei se ymmärtänyt vihollistaan. »Aivopesu« vastasi tähän pelkoon antamalla sille muodon. Se selitti, miksi kiinalaiset taistelivat fanaattisesti, miksi sotavangit tunnustivat tekoja joita eivät olleet tehneet, miksi jotkut eivät halunneet palata kotiin. Selitys oli lohdullinen omalla synkällä tavallaan, koska se siirsi vastuun pois ihmisestä. Kukaan ei kääntynyt vakaumuksesta tai pelosta tai uupumuksesta, vaan jokainen oli pesty. Vihollinen ei voittanut sydämiä argumenteilla, vaan tekniikalla, jota vastaan tavallinen ihminen oli voimaton. Tämä kuva oli poliittisesti käyttökelpoinen, koska se teki vihollisen vaikuttamisesta yhtäaikaa pelottavaa ja vierasta, jotakin mitä »me« emme tekisi ja mitä vastaan »meidän« oli varustauduttava.

Tutkijat ovat sittemmin jäljittäneet, miten yksi toimittaja kykeni siementämään koko käsitteen länteen. Lontoon Birkbeck-yliopiston Hidden Persuaders -hanke on dokumentoinut, kuinka »aivopesusta« tuli muutamassa vuodessa itsestäänselvä sana, vaikka sen takana ei ollut yhtään tieteellistä tutkimusta, joka olisi osoittanut nimetyn ilmiön olemassaolon väitetyssä muodossa. Sana levisi, koska se täytti tyhjän tilan. Lännellä ei ollut käsitettä sille, mitä se näki tapahtuvan Kiinassa ja Koreassa, ja Hunter tarjosi sellaisen valmiina, iskevänä ja mieleenpainavana. Tyhjä käsitteellinen tila on otollinen maaperä, ja siihen kylvetty sana juurtuu nopeasti, jos se lupaa selittää sen, mikä muuten jäisi hämmentäväksi.

Tässä on hyvä erottaa se, mikä on dokumentoitua, siitä, mikä on tulkintaa. Dokumentoitua on sanan päivä, tekijä, alkuperä ja Hunterin tausta. Sanan ensiesiintymä on lehdessä, päivätty. Etymologia on tarkistettavissa. Hunterin OSS-tausta ja propagandatyö ovat kirjattuja. Tulkintaa, jota tämä kirja ei väitä, olisi se, että kaikki Hunterin kuvaama olisi sellaisenaan totta, tai että hän olisi keksinyt valheen tyhjästä. Kumpikaan ei pidä paikkaansa. Hän kuvasi todellista, raskasta painostusjärjestelmää ja antoi sille nimen, joka suurensi sen yli sen, mitä aineisto kantoi. Ilmiö oli olemassa. Sana liioitteli sitä. Juuri tämän kahden asian erottaminen on se taito, jota koko kirja harjoittaa.

Lehtijutusta valtion kieleen

Sanan tarinaa ei kerrota loppuun, jos se jätetään Miamin lehteen. Hunter ei tehnyt niin. Hän kuljetti sanaa eteenpäin koko vuosikymmenen, kirjasta toiseen, ja seurasi sen siirtymistä journalismista propagandaksi ja propagandasta poliittisen järjestelmän viralliseksi kieleksi. Vuonna 1956 ilmestyi *Brainwashing: The Story of Men Who Defied It*, jossa painopiste oli kääntynyt. Ensimmäinen kirja oli kertonut tuhotuista mielistä, tämä kertoi niistä, jotka vastustivat. Muutos oli pieni mutta paljastava. Sanan tehtävä oli laajentunut. Se ei enää vain selittänyt vihollisen kauhua, se määritteli amerikkalaisen luonteen koetinkiveä: kuka murtoi, kuka kesti. »Aivopesu« oli muuttunut uutissanasta moraaliseksi mittapuuksi.

Sanan virallistuminen tapahtui maaliskuussa 1958. Edward Hunter kutsuttiin todistamaan Yhdysvaltain edustajainhuoneen epäamerikkalaisen toiminnan komitean, HUAC:n, eteen. Kuuleminen julkaistiin nimellä, joka kertoo, mihin sana oli kahdeksassa vuodessa kulkenut.

DOKUMENTTI

Edward Hunterin kuuleminen *Communist Psychological Warfare (Brainwashing)*, Yhdysvaltain edustajainhuoneen epäamerikkalaisen toiminnan komitea (HUAC), 13. maaliskuuta 1958

Otsikon sulkeissa oleva sana on koko siirtymän tiivistys. Komitea oli omaksunut Hunterin keksinnön viralliseksi termiksi, asettanut sen otsikkoon ja merkinnyt sen synonyymiksi »kommunistiselle psykologiselle sodankäynnille«. Sana, jonka yksi toimittaja oli kahdeksan vuotta aiemmin painanut lehteen, oli nyt lainsäätäjien suussa, kongressin pöytäkirjoissa, valtion omassa kielessä. Hunter esiintyi asiantuntijana, vaikka hänen asiantuntemuksensa oli alkujaan hänen itsensä keksimä sana. Piiri sulkeutui. Sanan keksijä todisti sanan todellisuudesta elimelle, joka virallisti sanan keksijän sanan nojalla.

Tästä eteenpäin sana eli omaa elämäänsä, jolle kukaan ei enää tarvinnut lupaa. Sanakirjat omaksuivat sen. Lehdistö toisti sitä. Hollywood otti sen, ja vuosikymmenen lopulla Richard Condonin romaani *The Manchurian Candidate* (1959) muutti sen suosituksi mielikuvaksi ohjelmoidusta tappajasta, kuvaksi jota seuraava luku purkaa. Sana oli irronnut alkuperästään niin täysin, että harva sen

käyttäjä enää tiesi, että se oli yhden ihmisen kynästä kahdeksan vuotta aiemmin. Juuri tämä on sanan vaikutuksen huippu. Vaikuttamisen tehokkain muoto on se, joka näyttää itsestäänselvältä, jolla ei ole tekijää, joka vain on. Kun sana lakkaa vaikuttamasta keksinnöltä ja alkaa tuntua kuvaukselta, se on saavuttanut täyden voimansa.

Yksi asia jäi koko matkan ajan tekemättä. Sanan alle ei missään vaiheessa rakennettu tieteellistä perustaa, joka olisi vahvistanut, että nimetty ilmiö on olemassa siinä yhtenäisessä, teknisessä muodossa jonka sana lupasi. Tutkimusta tehtiin, ja sitä tehtiin paljon, mutta se osoitti jotakin maltillisempaa kuin mitä sana väitti. Kun yhdysvaltalaiset tutkijat myöhemmin selvittivät Korean sotavankien kohtelua, he löysivät eristystä, uupumusta, nöyryytystä, toistoa ja pelkoa, eivät yhtä mystistä tekniikkaa. Edgar Schein ja muut, joihin palaamme toisessa osassa, kuvasivat tavallisten psykologisten paineiden järjestelmällistä yhdistelmää, tehokasta mutta inhimillistä ja rajallista. Sana »aivopesu« ei kuvannut tätä. Se ohitti sen suuremmalla ja oudommalla väitteellä, ja juuri siksi se jäi henkiin. Tieteellistä pohjaa ei rakennettu, koska sana toimi ilman sitä. Mystiikka ei kaipaa perustelua, se kaipaa toistoa, ja toistoa sana sai enemmän kuin tarpeeksi.

Tähän kannattaa pysähtyä, koska kyseessä on tunnistettava kuvio, joka palaa kirjassa monessa muodossa. Sana, joka selittää liikaa, ei tarvitse todisteita. Se tarvitsee vain sen, että sitä toistetaan tarpeeksi monessa luotettavalta vaikuttavassa suussa. Lehti antoi sanalle ensimmäisen suun, kirjat lisää, komitea virallisen, viihde laajan. Jokainen toisti edellisen auktoriteettia, eikä kukaan palannut alkuun kysymään, mihin tutkimukseen sana oikein nojasi. Auktoriteetin ketju korvasi todisteen. Tämä on toiston voima, jonka avaamme myöhemmin omana mekanismina, ja se näkyy jo tässä, sanan omassa elämäkerrassa.

Everstin tunnustus

Sanan voiman ymmärtää parhaiten yhdessä päivätyssä tapauksessa, jossa se kohosi todellisuuden ja jossa nähdään sekä se mikä oli totta että se minkä sana suursi yli totuuden. Tapaus on eversti Frank Schwablen.

Schwable oli Yhdysvaltain merijalkaväen kokenut lentäjä ja upseeri, 1. Marine Aircraft Wingin esikuntapäällikkö. Heinäkuussa 1952 hänen koneensa ammuttiin alas Koreassa, ja hän jäi vangiksi. Seuraavat kuukaudet hän vietti kiinalais-

ten vankina oloissa, joista myöhempi tutkinta antoi yksityiskohtaisen kuvan: eristys, kylmä, uupumus, loputon kuulustelu ja jatkuva paine. Helmikuun 23. päivänä 1953 kiinalaiset levittivät maailmalle Schwablen yksityiskohtaisen »tunnustuksen«. Sen mukaan Yhdysvallat kävi Koreassa bakteeri- eli biologista sodankäyntiä, levitti tauteja siviiliväestöön ja toteutti tätä suunnitelmallisesti ylimmän johdon käskystä. Tunnustus oli yksityiskohtainen, nimiä, paikkoja ja menettelytapoja myöten. Se oli juuri sellainen, jollaisen propagandakoneisto saattoi toivoa: korkea-arvoinen upseeri myöntämässä omin sanoin sotarikoksen, jota hänen maansa ei ollut tehnyt.

Tunnustus oli pakotettu, ja se oli kauttaaltaan keksitty. Yhdysvallat ei käynyt biologista sodankäyntiä Koreassa, ja Schwablen yksityiskohdat olivat kuulustelijoiden ohjaamia. Olennaisinta on se, mitä tapahtui, kun paine poistui. Schwable vapautui syyskuussa 1953. Hän perui tunnustuksensa välittömästi. Ei viikkojen harkinnan jälkeen, ei vasta painostettuna, vaan heti vapauduttuaan, samalla varmuudella jolla ihminen oikaisee valheen, jonka on joutunut pakon alla lausumaan. Tässä on koko tapauksen ydin. Jos Schwablen aivot olisi todella peity, jos hänen mielensä olisi tyhjennetty ja täytetty uudella vakaumuksella siinä mielessä kuin sana »aivopesu« lupaa, peruutusta ei olisi tullut. Peity mieli ei tiedä olevansa peity. Schwable tiesi tarkalleen, mitä hänelle oli tehty ja miksi, ja hän sanoi sen heti, kun se oli turvallista.

Tapauksen virallinen käsittely vahvistaa saman. Schwablen palattua merijalkaväki asetti tutkintalautakunnan selvittämään, oliko hän toiminut moitittavasti. Lautakunta kuuli todistajia hänen vankeutensa oloista. Eräs toinen vapautunut sotavanki todisti kuuden kuukauden kidutuksesta. Entinen Yhdysvaltain psykiatriyhdistyksen puheenjohtaja Winfred Overholser todisti Schwablen puolesta, asiantuntijana siitä, mitä pitkitetty pakko tekee ihmiselle. Lautakunta ei suositanut syytteitä. Merijalkaväen komentaja, kenraali Lemuel C. Shepherd Jr., antoi 27. huhtikuuta 1954 lausunnon, jonka sanamuoto tiivistää koko mekanismin.

[Schwable oli] väline, vaikkakin vastentahtoinen

– Kenraali Lemuel C. Shepherd Jr., Yhdysvaltain merijalkaväen komentaja, 27. huhtikuuta 1954

MEKANISMI: PITKITETTY PAKKO TUOTTAA VALETUNNUSTUKSEN, JONKA TEKIJÄ PERUU HETI KUN PAINNE POISTUU

Sana »väline« on tarkka. Schwablesta tehtiin propagandan kappale, kanava jonka kautta valhe sai upseerin kasvot ja äänen. »Vastentahtoinen« on yhtä tarkka. Hänen tahtoaan ei käännetty, se taivutettiin hetkeksi pakolla, ja se palasi entiselleen heti, kun pakko hellitti. Tässä on dokumentoidun ja tulkinnan raja vedettävä huolella. Dokumentoitua on pakko ja peruutus: vankeuden olot, kuuden kuukauden kidutusta koskeva todistus, tunnustuksen välitön peruminen, tutkintalautakunnan ratkaisu olla syyttämättä ja komentajan lausunto. Me emme väitä lukevamme Schwablen mieltä emmekä tiedä, mitä hän kärsimyksensä keskellä tunsi. Tiedämme, mitä häneltä saatiin ja milloin hän sen perui, ja se riittää näyttämään mekanismin.

Schwablen tapaus ei ollut yksittäinen. Sama kuvio toistui kymmenillä vangituilla lentäjillä, jotka »tunnustivat« samaa biologisen sodankäynnin tarinaa ja peruivat tunnustuksensa palattuaan. Toisto on osa todistusta. Yksittäinen peruutus voitaisiin selittää häpeällä tai laskelmoinnilla, mutta kun kymmenet ihmiset tuottavat saman keksityn tunnustuksen pakon alla ja peruvat sen kaikki vapauduttuaan, näkyvässä ei ole salaperäinen mielen tyhjennys vaan tunnustettava paineen ja taipumisen logiikka. Ihminen, joka on viety eristyksen, uupumuksen ja pelon äärirajalle, sanoo lopulta sen, mitä häneltä vaaditaan, päästäkseen pois. Tämä on inhimillistä, ei mystistä, ja juuri siksi se on tärkeää nähdä selvästi.

Tässä sana ja todellisuus eroavat näkyvästi. Lännessä Schwablen kaltaiset tapaukset luettiin »aivopesun« todisteiksi. Katso, sanottiin, he saivat amerikkalaisen everstin uskomaan, että hänen maansa levitti ruttoa. Mutta juuri se, että Schwable perui tunnustuksensa heti, todistaa päinvastaista kuin mitä sana lupasi. Häntä ei saatu uskomaan mitään. Hänet pakotettiin sanomaan, ja sanominen kesti täsmälleen niin kauan kuin pakko. Sana »aivopesu« vei huomion väärään paikkaan. Se sai katsomaan tunnustuksen sisältöä ja kysymään, miten ihmeessä mieli saatiin sellaiseen taipumaan, kun katsottava oli tunnustuksen tuottamisen tapa: pitkitetty fyysinen ja henkinen pakko, joka taivuttaa kenet tahansa sanomaan mitä tahansa, muuttamatta sitä, mitä hän sisimmässään tietää. Erotus on ratkaiseva, ja se palaa myöhemmin omana lukunaan, kun erotamme pakotetun tunnustuksen totuudesta. Tässä riittää nähdä, että ero oli olemassa alusta asti ja että sana peitti sen.

Schwablen tapaus opettaa myös sen, miksi liioitteleva sana on uhrille raskas kaksin verroin. Ensin häntä pakotettiin sanomaan se, mitä hän ei uskonut. Sitten

häntä epäiltiin kotona siitä, että hän oli sanonut sen, koska sana »aivopesu« jätti auki, oliko mies murtunut vai myyty, uhri vai petturi. Tutkintalautakunnan oli ratkaistava juuri tämä, ja se ratkaisi sen Schwablen hyväksi. Ratkaisu ei ollut itsestään selvä, koska sana oli tehnyt rajan hämäräksi. Kun vaikuttaminen leimataan aivopesuksi, myös sen kohde joutuu epäilyksenalaiseksi tavalla, joka ei seura teoista vaan sanasta. Tämä on hinta, jonka liioitteleva nimi laskuttaa niiltä, joita se väittää puolustavansa.

Pelko joka synnytti ohjelmat

Sanalla oli vielä yksi seuraus, joka kääntää koko tarinan oudoksi ironiaksi. Pelko, jota sana ruokki, ei jäänyt lehtien sivuille eikä kongressin pöytäkirjoihin. Se siirtyi tiedustelun käytäville ja synnytti siellä jotakin todellista. Kun lännessä uskottiin, että vihollinen hallitsi mielen pesemisen teknologian, Yhdysvaltain tiedustelu päätteli kaksi asiaa kerralla. Ensinnäkin että viholliselta oli puolustauduttava, ja sitten että samaa kykyä oli hankittava itselle. CIA käynnisti vuonna 1950 hankkeen nimeltä BLUEBIRD, joka nimettiin 20. elokuuta 1951 uudelleen ARTICHOKEksi, ja näistä kasvoi vuonna 1953 ohjelma, joka tunnetaan nimellä MK-Ultra. Propagandasana siemensi siis todellisia salaisia ohjelmia, joissa valtio itse alkoi tutkia mielen murtamista, koehenkilöinä todellisia ihmisiä. Sana keksi vihollisen aseensa, ja keksitty ase loi esiin oman. Nämä ohjelmat ovat tämän kirjan kolmannen osan aineistoa, eikä niiden tarinaa kerrota tässä. Riittää nähdä, että tie propagandasanaan vapautettuun arkistofaktaan kulki suoraan: pelko, jolle Hunter antoi nimen, päättyi rahoituspäätöksiksi ja koeasetelmiksi.

Tämä ironia kiteyttää sen, miksi sanan tunteminen on tärkeää. Sanat eivät vain kuvaa maailmaa, ne muuttavat sitä. »Aivopesu« alkoi liioiteltuna kuvauksena vihollisesta ja päättyi liikkeellepanevaksi voimaksi, joka tuotti juuri sitä todellisuutta, jota se oli ensin vain väittänyt olevan olemassa. Pelko keksitystä kyvystä rahoitti todellisen yrityksen rakentaa se kyky. Tässä mielessä sana oli profetia, joka pyrki täyttämään itsensä, ja täyttymyksen jäljet ovat luettavissa vapautetuista asiakirjoista, joihin palaamme. Se, mikä alkoi lehden otsikosta, päättyi laboratorioon.

Kun nyt katsoo taaksepäin koko sanan elinkaarta, alkuperästä Schwablen läpi ohjelmiin, näkee saman mekanismin toistuvan jokaisessa vaiheessa. Nimi suursi

ilmiön. Suurennettu ilmiö herätti pelon. Pelko levitti nimeä. Levinnyt nimi virallistui. Virallistunut nimi muuttui toiminnaksi. Missään ketjun kohdassa ei vaadittu, että alkuperäinen väite olisi tarkka. Riittää, että se oli tarttuva ja että se vastasi pelkoon, jolle ei ollut muuta sanaa. Tämä on syy, jonka takia kirja alkaa juuri sanasta eikä menetelmästä. Ennen kuin tutkii, mitä mielelle voidaan tehdä, on hyvä nähdä, mitä yksi sana mielelle teki, ja huomata, että sanan vaikutus oli monin verroin laajempi kuin minkään yksittäisen kuulustelun.

Sanaa ei tarvitse hylätä, eikä tämä kirja sitä hylkää. Se käyttää sanaa »aivopesu« otsikossaan, koska sana on se, jolla ilmiöstä puhutaan, ja koska sen takaa löytyy todellinen aineisto, joka ansaitsee tulla nähdyksi. Sanan käyttäminen ei kuitenkaan ole sama asia kuin sen uskominen sellaisenaan. Sanan voi pitää työkaluna ja samalla muistaa, mistä se tuli, ketä se palveli ja mitä se suurensi. Juuri tämä kaksoisote on koko kirjan menetelmä pienoiskoossa. Käytä sanaa, mutta tunne sen historia. Katso sen läpi siihen, mitä se nimeää, ja erota se, mikä on dokumentoitua, siitä, mitä sana lisää omasta puolestaan. Tämä erottelu on ensimmäinen askel, ja siitä alkaa valo. Loppu kirjasta on tämän saman taidon harjoittamista yhä raskaammassa aineistossa, MK-Ultrasta Stasin kortistoihin, mutta taito itse on jo tässä, yhden sanan elämäkerrassa, ja sen voi opetella jo ennen kuin tapaukset käyvät synkemmiksi.

Huomaa nämä

- Sanalla on tekijä, päivä ja tarkoitus. Kysy aina, kuka sanan keksi ja mitä tilannetta varten. »Aivopesu« syntyi psykologisen sodankäynnin ammattilaisen kynästä keskellä kylmää sotaa, ei tutkijan pöydältä.
- Nimi voi suurentaa ilmiön yli sen, mitä todisteet kantavat. Kun jokin vaikuttaminen leimataan »aivopesuksi«, kysy, mitä nimi lupaa: teknistä, vastustamatonta ja salaperäistä voimaa. Vertaa lupausta siihen, mitä tosiasiaassa näytetään tapahtuneen.
- Pakotettu tunnustus ei ole sama kuin käännetty mieli. Jos ihminen peruu sanansa heti, kun paine poistuu, häntä ei ole »pesty«, häntä on pakotettu. Katso tunnustuksen tuottamisen tapaa, älä vain sen sisältöä.
- Sana, joka selittää liikaa, ei tarvitse todisteita, vaan toistoa. Auktoriteetin ketju, lehdestä kirjaan, kirjasta komiteaan, voi korvata puuttuvan tutkimuksen. Kysy, mihin sana lopulta nojaa, kun ketju puretaan alkuun asti.
- Kysy, kuka hyötyy sanasta. Sen miettiminen, ketä »aivopesu« hyödytti ja mitä se peitti näkyvistä, paljastaa enemmän kuin sanan toistaminen. Nimi, jolla ei näytä olevan tekijää, on vaikuttamisensa huipulla.

LÄHTEET

1. Hunter ja »aivopesun« alkuperä — *Hidden Persuaders*, Birkbeck
2. »The True Story of Brainwashing and How It Shaped America« — *Smithsonian Magazine*
3. Ryan Mitchell, »China and the Political Myth of »Brainwashing«« — *Made in China Journal*
4. Frank Schwable — *Wikipedia*
5. »The Marines Decide«, Schwablen tutkinta — *TIME* 1954
6. Edward Hunterin kuuleminen 1958, *Communist Psychological Warfare (Brainwashing)* — HathiTrust

»Meihin ei vaikuteta luontoamme vastaan, vaan luontomme kautta.«

Mieleen voidaan vaikuttaa. Tämä on dokumentoitu tosiasia, jolla on nimet, päivämäärät ja avatut arkistot. Silti sana *aivopesu* kantaa yhä fiktion kuvaa: nukkuvaa agenttia, joka herää käskysanaan, tekee tekonsa ja unohtaa sen. Kuva on vetävä mutta väärä, ja juuri se estää näkemästä, mitä arkistoissa todella on.

Tämä kirja kulkee kahden harhan välistä. Toinen kieltää koko ilmiön, toinen näkee näkymättömän käden kaikkialla. Kompassi on koko matkan sama: erota dokumentoitu tulkitusta. MK-Ultra on senaatin kuulemisissa avattua arkistoa. Stasin hiljainen hajottaminen on kirjattu omaan ohjesääntöönsä. Korean sotavankien tunnustukset ovat asiakirjoja. Mikään niistä ei ole fiktion kaikkivoipaa mielenhallintaa, mutta jokainen on tarpeeksi raskasta sellaisenaan.

Pakkovakuuttaminen nojaa neljään mielen liikkeeseen: huomioon, tunteeseen, horjutukseen ja toistoon. Englanniksi ne muodostavat sanan F.E.A.R., pelko. Ne eivät ole salaisen veljeskunnan tekniikoita vaan mielen omaa, tervettä työtä. Vaarallista on vain niiden yhdistelmä jonkun toisen kädessä. Kun nämä neljä oppii tunnistamaan yhdessä, pakkoa ei enää katso lumottuna vaan lukee kuin kielioppia.

Pelolle on vastaus. Se ei ole usko eikä epäily, vaan kirjattu jälki ja kaksi kysymystä, jotka kantavat silloinkin kun tunne pettää: kuka tästä hyötyisi, ja millä dokumentilla se on näytettävissä.

Kirjoittajan lähes kahden vuosikymmenen tausta hypnotisoijana tuo sisältä nähtyä ymmärrystä siitä, mitä suggestio todella voi ja mitä se ei voi. *Aivopesu* jatkaa samaa maallista, lähteisiin nojaavaa otetta kuin *Joukkovaikuttamisen keinot* ja *Totuus hypnoosista*.